

น้ำดี

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๕

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถาม : ข้อ ๒๔๔๐. เรื่อง “สภาวะธรรม”

๑. พระอรหันต์ขัดแย้ง

๒. สภาวะนิพพาน

ตอบ : มันเป็นคำถามที่ว่ามันมีเป้าหมาย ถ้ามีเป้าหมาย

พระอรหันต์มีความขัดแย้ง

ถ้าพระอรหันต์นะ อริยสัจมีหนึ่งเดียว พระอรหันต์ไม่มีการขัดแย้ง อริยสัจมีหนึ่งเดียว
ทุกข์ สมุทัย นิโรธ ดับทุกข์ ขณะจิต จบ

พระอรหันต์ไม่มีขัดแย้ง เพราะอริยสัจมันมีหนึ่งเดียวเท่านั้น แต่พระอรหันต์มีความเห็น
ส่วนตัวแตกต่างกันบ้าง แต่เรื่องอริยสัจมีหนึ่งเดียวเท่านั้น เรื่องความขัดแย้งไม่มี ถ้ามีความ
โต้แย้งแล้ว ต้องมีคนหนึ่งถูก คนหนึ่งผิด เวลาผิด มันผิดอย่างนั้นนะ

นี่พระอรหันต์มีความขัดแย้งกัน

นี่มันมีเป้าหมายไ้

คำถามว่า พระอรหันต์มีความขัดแย้งหรือไม่ แล้วเป็นอย่างไ้เราเขียนมาหมด แต่ตอบ
แค่นี้ ไม่ตอบ นี่เรื่องพระอรหันต์

๒. สภาวะจิตคือนิพพาน แล้วมันก็เขียนไปเรื่อยแปด

มันเป็นเรื่องโลกๆ ไร ถ้าเรื่องโลกๆ เห็นไหม หลวงตาพระมหาบัวท่านบอกว่า แม่น้ำทุกสายเวลาไหลแล้ว ไหลลงสู่ทะเลและมหาสมุทร ลงสู่ทะเลและมหาสมุทร มันเป็นทะเลอันเดียวกัน

นี่เหมือนกัน สภาวะนิพพานๆ มันก็นิพพานอันเดียวกันไร แต่ถ้าเป็นเรื่องโลกๆ ไร มันมีน้ำเค็ม น้ำจืด ถ้าน้ำเค็ม น้ำเค็มก็เป็นที่อยู่ปลาวาฬ สัตว์น้ำลึก สัตว์ตัวใหญ่ น้ำจืด น้ำจืดไร น้ำจืดก็เป็นปลาน้ำจืด น้ำกร่อย

นี่ไร บอกว่า ถ้าเป็นสภาวะนิพพาน แล้วก็ว่ากันไปร้อยแปด

น้ำจืด น้ำเค็ม ถ้าวัดสู่สัจจะ สู่ความจริง สู่ทะเล สู่มหาสมุทรเป็นน้ำเค็ม น้ำเค็ม น้ำเค็มเหมือนกันหมด ปลาตัวใหญ่ ปลาตัวเล็กอยู่ในทะเล อยู่ในมหาสมุทรนั้น

นี่พูดถึงว่าสภาวะนิพพาน

นิพพานคือนิพพาน

แล้วนิพพานขึ้นมา เขียนมาร้อยแปด เพราะอะไร เพราะมันมีน้ำจืดกับน้ำเค็มไร โอ้โฮ! น้ำเค็มนี้ น้ำ ๗๐ เปอร์เซนต์ของโลกนะ แผ่นดินเล็กน้อยมาก

นี่เหมือนกัน ถ้าเป็นสภาวะธรรมแล้วจบ นิพพานคือนิพพาน แล้วยิ่งใหญ่มาก ยิ่งใหญ่ในใจของผู้ที่บรรลुธรรมเท่านั้น

แต่ถ้ามันยังสัพเพหระอยู่ น้ำจืด น้ำเค็ม น้ำเค็มมันระหว่างทวีป มหาทวีป เขาเดินทางได้ เป็นที่อยู่ของสัตว์ใหญ่ น้ำจืด น้ำจืดนะ เวลามันแห้งแล้งไร เวลาภัยแล้ง น้ำท่วม นันน้ำเค็ม น้ำจืด แล้วก็สภาวะ เป็นสมมุติทั้งนั้นนะ มันเหมือนละครลิเกนั่นนะ สมมุติขึ้นมาแล้วก็ว่าเป็นๆ นิพพานๆ

นิพพานของใคร

ถ้านิพพานแล้ว มันมีกตัญญูกตเวที ดูพระอานนทสิ แควพระโสดาบันนะ สละชีวิตแทนพระพุทธเจ้าได้เลย หลวงตาพระมหาบัวท่านพูด ถ้าท่านสละได้ ท่านสละได้แล้ว นี่น้ำใจ น้ำใจของผู้ที่เป็นธรรม โอ้โฮ! สุดยอด

ธรรมคือธรรม ไม่มีขัดไม่มีแย้ง เวลาขัดแย้ง ธรรมจะขัดแย้งกับกิเลส เพราะกิเลสเป็นสิ่งที่น่ากลัว กิเลสเป็นสิ่งที่น่าขยะแขยง กิเลสมันปลิ้นมันปล้อน กิเลสมันคือลิเก คือละคร มันไม่เป็นความจริงหรอก

นี่พูดถึงว่า สภาวธรรม จบ

ถาม : ข้อ ๒๘๔๑. เรื่อง “ศีลในใจ”

กราบเรียนหลวงพ่อดิลกายนี่ ดิลกานี่ กระจ่างพอนจะเข้าใจแล้ว ในส่วนของจิตใจเป็น
อย่างไร และรักษาอย่างไรครับ ขอโอกาสหลวงพ่อดิลกานี่ด้วย

ตอบ : เวลาเป็นศีลเป็นธรรม ศีล สมาธิ ปัญญา เวลาไปขอศีลๆ โดยทั่วไป ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ๒๒๗ บวชเป็นพระศีล ๒๒๗ นี่คือศีล ศีลคือศีล ศีลคือศีล ศีลคือข้อห้าม

แล้วเวลามีศีลมีธรรม ครูบาอาจารย์ท่านสอนนะ ถ้ามีศีลต้องมีธรรมด้วย มีศีล ๕ แล้วก็ต้องมีธรรม ๕

แล้วเวลาไปขอศีลๆ ขอศีลประเพณีไง อารามนาขอศีลๆ ขอศีลแล้วก็ได้บุญ เพราะมัน ศีลก็คือศีล คือกิริยา คือปัญญาตน แต่ไม่ได้ปฏิบัติตนให้เป็นตามนั้นไง มันก็ได้บุญ

นี่คือสื่อกาย คือสื่อบุคคลเข้าใจได้ แต่จิตใจเข้าใจไม่ได้

จิตใจเข้าใจไม่ได้ ก็เวลามันเปลี่ยนมันเปลี่ยนนี่ไง พระสมัยพุทธกาล ศีลมันร่อยแปดพันเก้า
แล้วก็ถือศีลไม่ได้ ไปลาพระพุทเจ้าจะขอสึก

พระพุทธเจ้าบอกว่า ทำไมจะลืกละ

อู๋อู๋! นู่นก็ผิด นี่ก็ผิด นี่ก็ผิด นี่ก็ผิด มันเยอะไปหมดเลย

เธอถือศีลข้อเดียวได้ไหม

ถือศีลอย่างไร

ถือศีลข้อเดียวได้ไหม

ได้

ให้ถือเจตนา ให้ถือที่หัวใจ

นี่ถือศีลข้อเดียว ถือศีลที่ใจ สำเร็จเป็นพระอรหันต์เลย

แต่เราทำได้ไหม

ศีลคือเจตนา ที่มันผิด มันผิด มันผิดเพราะว่าเราขาดสติ เราอยาก เรามีรอยแปดพันเก้า
นี่ศีลของปุถุชน

เวลาถือศีลที่ใจ ถือศีลที่ใจ เวลามันคิด ตบมันไว้เลย แล้วพร้อมหมดนะ คนที่ทำอย่างนี้
ได้คือคนที่มีวาสนาใจ ถ้าศีล ศีลที่ใจเลย ถือเจตนาตัวเดียว ถือความคิดทั้งหมด คุณมันได้
ทั้งหมดเลย นี่ศีลที่ใจ

แล้วทำได้หรือเปล่า

เขาทำได้นะ เราทำไม่ได้ก็ส่วนของเรา ถ้าทำได้ก็คือทำได้

นี่คือคำถามไง เขาสงสัย ศีลใจมันเป็นอย่างไร ศีลกาย ศีลวาจาเข้าใจได้

พอมุสาก็โกหกหมดเท็จนั้นนะ ส่อเสียดเขา พุดเหน็บพุดแนม ศีลทางกายก็ผิดทางกายใน
เวลากาย วาจา นี่ผิด ผิดศีล แต่ผิดตรงความคิดไม่มีใจ ความคิด ศีลจากความคิดไม่มี แต่
ความคิดมันเป็นเจตนาแล้วทำถึงผิดศีล

แต่ให้ถือศีลข้อเดียวเลย ถือที่ใจเลย ไม่ให้ใจมันล่องมันแล่ง มันวอกมันแวกนั้นนะ ถือ
ศีลใจ แล้วเขาถือกันมาแล้ว แล้วทำได้ด้วย นั่นคือศีลที่ใจ จบ

ถาม : ข้อ ๒๔๔๒. เรื่อง “กราบขอบพระคุณหลวงพ่อ (จากคำถาม มีความชำนาญใน
การออกจากสมาธิ หลวงพ่อมีความหมายว่าอย่างไรครับ)”

เนื่องจากคำถามที่ ๒๔๓๑. ซึ่งผมถามหลวงพ่อว่า คนที่ชำนาญในสมาธิ เขาชำนาญทั้ง
การเข้าและการออกจากสมาธิ ซึ่งคำว่า “ชำนาญในการเข้าออกสมาธิ” หลวงพ่อมีความหมาย
อย่างไรครับ

ซึ่งผมได้รับคำตอบจากหลวงพ่อกแล้ว ทำให้ผมได้รับความรู้เรื่องของสมาธิเพิ่มขึ้นอีกมากมาย เลยครับ วันนี้ผมจึงอยากจะเข้ามากราบขอบพระคุณในคำตอบของหลวงพ่อกครับ ที่ผ่านๆ มาผมขาดความรู้ ขาดความเข้าใจในเรื่องของสมาธิ แต่ผมยังโชคดีที่เข้ามาถามเรื่องสมาธิกับหลวงพ่อกเสียก่อน ผมจึงได้รับความรู้เพิ่มเติมจากเดิมครับ จากนั้นไปผมจะหมั่นฝึกฝนต่อไปเรื่อยๆ อย่างไม่ทอดทิ้งครับ กราบขอบพระคุณหลวงพ่อกอีกครั้งครับ

ตอบ : นี่พูดถึงสมาธิๆ ไง พวกเราชาวพุทธๆ ถ้าเรามีครูมีอาจารย์ของเรา ครูบาอาจารย์ของเราจะคุ้มครองดูแล ถ้าเราไม่มีครูบาอาจารย์ของเราคุ้มครองดูแลนะ เราปล่อยปละละเลย เราทำอะไรโดยอิสรภาพ ประชาธิปไตยๆ คิดเรื่องนิพพาน คิดเรื่องพระอรหันต์ คิดทั้งหมดเลย แล้วของฉันถูกละ ของคนอื่นผิดหมดละ ทำสมาธิไม่เป็นก็สอนสมาธิได้ ภาวนาไม่เป็นก็เป็นพระอรหันต์ได้ ทำสิ่งใดไม่รู้จัก ก็ทำว่ารู้ได้

นี่ไง สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการศึกษาเล่าเรียนต่างๆ ร้อยแปดพันเก้า แล้วเวลาถึงสุดท้ายแล้ว กึ่งกลางพระพุทธศาสนา ศาสนาจะเจริญอีกหนหนึ่ง ถ้าเจริญอีกหนหนึ่ง หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านประพจน์ปฏิบัติของท่าน

หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น ก่อนที่เริ่มต้นจะประพจน์ปฏิบัติก็เหมือนพวกเรานี้ ปุณฺณคนหนา คือสงสัย สงสัย อึดอัดขัดข้องไปหมดนะ กว่าจะทำสมาธิเป็น กว่าจะทำสมาธิได้เกือบเป็นเกือบตาย

หลวงตาพระมหาบัวสมาธิเสื่อมไปหาหลวงปู่มั่นครั้งแรก จิตเสื่อม จิตเสื่อมครั้งแรก

จิตนี้เหมือนเด็กๆ มันต้องการอาหารของมัน อย่าไปไล่กวดตามเด็ก ไล่กวดตามเด็กอีกก็ปีศาจก็ไม่ทันมัน นี่ไง เวลาคิดส่งออกไป คิดร้อยแปดพันเก้าก็เป็นสมาธิไม่ได้หรอก แต่ถึงเวลาแล้วเด็กมันต้องการอาหาร เราให้หาอาหารไว้ เพื่อเด็กหิวมันจะกลับมา ก็ให้พุทโธๆ ไว้ไง พุทโธๆ จนมันก็กลับมาจริงๆ

จิตมันเสื่อมหมดเลย สมาธิไม่มีเลย ทั้งๆ ที่เคยทำสมาธิได้ แล้วสมาธิมันเสื่อมไปหมดเลย ทุกข์เกือบเป็นเกือบตาย

ไปหาหลวงปู่มัน หลวงปู่มันท่านเคยประสบการณ์อย่างนี้มาแล้วตั้งแต่ท่านออก
ประพฤติปฏิบัติใหม่ๆ กว่าจะทำสมาธิได้ก็เกือบเป็นเกือบตาย แล้วเวลาสมาธิมันเสื่อมก็เกือบ
เป็นเกือบตายเหมือนกัน แล้วก็ชวนขวายเป็นการกระทำขึ้นมาโดยไม่ให้มันเสื่อมไป ไม่ให้มันเสื่อม
ไป

เป็นสมาธิ สมาธิแก้กิเลสไม่ได้ มันก็รู้ว่าสมาธิแก้กิเลสไม่ได้ไง เวลาถ้ามันยกขึ้นสู่
วิปัสสนา มันไปเห็นสติปัฏฐาน ๔ ตามความเป็นจริงนะ มันเห็นกิเลสไง มันจับกิเลสมัน
พิจารณา มันแยกมันแยะของมันไง เวลากิเลสมันตายไปเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป บุคคล ๔ คู่ คู่ที่
๑ คู่ที่ ๒ คู่ที่ ๓ คู่ที่ ๔ กิเลสตายหมดเลย เป็นพระอรหันต์

มันมีที่มาที่ไป ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ เหตุทำสมาธิก็ต้องเป็นเหตุทำสมาธิ เหตุ
วิปัสสนา เหตุใช้ปัญญา มันต้องเหตุใช้ปัญญา เวลามรรคมันเคลื่อน มรรคมันต้องเคลื่อนโดย
สัจจะโดยความจริง

แล้วถึงพุทธกาล หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มันท่านพยายามประพฤติปฏิบัติของท่าน ท่านสิ้น
กิเลสของท่านไป ท่านถึงอบรมบ่มเพาะเป็นข้อวัตรปฏิบัติไว้ให้กับเยาวชนรุ่นหลังได้ประพฤติ
ปฏิบัติ

แล้วถ้าเป็นลูกศิษย์ลูกหาของหลวงปู่มันนะ เป็นเพชรน้ำหนึ่งๆ เขาไม่แหกคอก เขาไม่
แหกคอก เขาไม่เหยียบย่ำ เขาไม่ลบด้วยเท้า เพราะเขาเคารพบูชาด้วยมือของเขา เขาเคารพ
บูชาโดยหัวใจของเขา เขาเคารพบูชาเพราะเขาทุกข์เขายาก เขามีครูบาอาจารย์คอยแก้ไขเขา
แล้วเขาได้ผลประโยชน์จากการประพฤติปฏิบัติตามความจริงอันนั้นนะ มันกตัญญู มันกตเวที
มันเคารพบูชาโดยหัวใจทั้งสิ้น

แต่ไอ้พวกปฏิบัติไม่เป็น ไอ้พวกทำไม่เป็น ทำสมาธิๆ แล้วไม่เป็นสมาธิก็สอนสมาธิได้
ทำสมาธิไม่เป็นก็ทำได้

แล้วสมาธิคืออะไรล่ะ

อารมณ์ไง อารมณ์ไม่ใช่สมาธิ อารมณ์ฟุ้งอารมณ์ชาน อารมณ์ทุกข์อารมณ์ยาก แล้วก็
คิดให้มันว่างๆ ว่างๆ มันเป็นสมาธิตรงไหน

สมาธิคือจิตตั้งมั่น ไม่พาดพิงอารมณ์ใดๆ ทั้งสิ้น จิตมันเป็นอิสระของตัวเอง แล้วกว่าจะเข้าถึงความเป็นอิสระของมัน ทำตัวอย่างไร นี่ไง การเข้าสมาธิเ

เราโดนเขาถากถางเยาะ เออ! สมาธิมีออกมีเข้า มีเข้ามีออกด้วยนะ

เราอยู่กับหลวงปู่เจี๊ยะ หลวงปู่เจี๊ยะว่าพุทโธๆ พุทโธโวๆ แล้วชำนาญในวสี หลวงปู่เจี๊ยะไปพึ่งเทศน์หลวงปู่เจี๊ยะสี ชำนาญในการเข้าสมาธิ ชำนาญในการออกสมาธิ นี่พระอรหันต์พูดทั้งนั้นนะ

แต่ไอ้พวกภาวนาไม่เป็น “ไม่เป็นสมาธิก็สอนสมาธิได้”

หา? คนหาเงินไม่เป็นสอนให้คนอื่นหาเงิน คนไม่เคยทำงานเป็น มันบอกให้คนอื่นทำงาน สอนให้คนอื่นทำงาน มันเป็นไปได้อย่างไร

นี่เ เสมาธิถึงมีการเข้าและการออก

ไอ้โฮ! เขาเสียดสี เขาเหยียดหยาม ที่เขาเสียดสีคือเขาไม่รู้ ไอ้คนที่เสียดสี ไอ้คนที่พูดยืนยันได้ว่าพวกนี้ไม่รู้ เพราะมันมีการเข้าการออก สร้างบ้านนะ แล้วไม่มีประตูหน้าต่าง มันเข้ากันทางไหน สร้างบ้านเสร็จ ช่างมาส่งมอบบ้านให้แล้ว ไม่มีประตู ไม่มีหน้าต่าง เ็งจะเข้าบ้านเ็งอย่างไร

เออ! สร้างบ้านเสร็จ เราจะรับมอบบ้าน เาก็ต้องเช็คดูหมดนะ ประตูหน้าต่างมันเรียบร้อยไหม แล้วเข้าบ้านออกบ้านมันเข้าตรงไหนละ มันเข้าทางประตู

แล้วสมาธิมันเข้าตรงไหนละ แล้วเข้าอย่างไรละ ภาวนาไม่เป็นมันรู้ได้อย่างไร

ถ้าภาวนามันเป็น เวลาเข้า เพราะคำเทศน์สอนจากหลวงตาพระมหาบัว เราจำแล้วมันฝังใจ แล้วจะมาเตือนตลอด

ท่านบอก ถ้าเวลาเข้าสมาธิแล้ว เวลาจะออกจากสมาธิ อย่าพรวดพราดออก ถ้าใครพรวดพราดออกจากสมาธิ แล้วมันจะเข้าสมาธิได้ยาก

ครูบาอาจารย์ของเราที่ท่านฝึกฝนมา ท่านทำของท่านมา เวลาท่านทำผิดพลาดมา แล้ว
กว่ามันจะแก้ไข มันฝังใจมากนะ

พ่อแม่มีความผิดพลาดใดๆ มา มันฝังใจพ่อแม่มาก แล้วเวลาลูกๆ เรานะ เราก็พยายาม
จะสอนมันนะ พ่อเคยผิดมาแล้ว โอ้ย! มันทุกข์นะ แต่เด็กมันก็ไม่เชื่อหรอก ต้องให้มันผิดเองมัน
ถึงจะยอมเชื่อ

นี่ก็เหมือนกัน เวลาท่านสอน ท่านบอกเลย เวลาเข้าสมาธิได้นะ อย่าพรวดพราดออก
อย่าออกด้วยความที่ไม่ตั้งใจ ค่อยๆ ออกจากสมาธิ นี่แสดงว่ามีสมาธิ

ไอ้ที่ว่า ต้องเข้าต้องออกด้วยหรือ

ก็มันไม่มี

เราไม่บ้าน เราไม่มีเรือน เราอาศัยนอนตามชายคาบ้านคนอื่น เราไม่เคยมีบ้านนะ คนไม่
เคยมีบ้านคือไม่มีเงินซื้อบ้าน ไม่มีเงินสร้างบ้าน ไม่มีวิธีการทำด้วยตัวเองสร้างบ้านขึ้นมา มันก็
ไม่มีบ้าน ถ้าคนจะมีบ้าน ๑. มันซื้อบ้าน ๒. มันจ้างเขาสร้าง ๓. มันสร้างของมันเอง มันต้องทำ
ต้องมีขึ้นมา

สมาธิมันก็ต้องมีของมันขึ้นมา ขำนาญในวสี ขำนาญในการเข้าและในการออก

แล้วเข้าอย่างไร เข้าสมาธิทำอย่างไร

“ไม่ต้องเข้า มันมีของมันอยู่แล้ว สมาธิมีอยู่โดยดั้งเดิม ธรรมะมีอยู่โดยดั้งเดิม”

ไอ้โฮ! ฟังแล้วเรารู้จักกะจี้

ไอ้ มันมีของมันอยู่ แต่ใครมีอำนาจวาสนาไปรู้ไปเห็นมันละ แล้วถ้ามันไม่รู้ไม่เห็น มันก็
ไม่เป็นปัจเจกตัง ไม่เป็นสันตสิฏฐิโก ไม่เป็นปัจเจกตังคือคนนั้นไม่รู้เอง ไม่สันตสิฏฐิโก คนนั้นไม่รู้จัก
สมาธิ ถ้าใครมีคุณธรรม เขามีปัจเจกตัง เขามีสันตสิฏฐิโก

หลวงตาพระมหาบัวท่านสอนว่า ยืนยันโดยสันตสิฏฐิโก ยืนยันด้วยความรู้ความเห็นจาก
จิตของตน ถ้าจากจิตของตนมันเป็นความเป็นจริงของมัน

นี่ถึงว่าการเข้าสมาธิและออกสมาธิ

ถ้ามันพูดมากเกินไปมันก็ไปตากตากกันไง เรายังโดนประจำ “มีการเข้า มีการออก” ทั้ง เยาะทั้งเย้ย ทั้งตากทั้งถาก เราซ้ำๆ นะ

คนมีเงิน เขามีเงินในกระเป๋าของเขา เขามีเงินใช้จ่ายของเขาในชีวิตของเขา เขาก็มีความสุขของเขา ใ้คนไม่มีเงินเที่ยวไปตากไปถากเขา ว่าเงินนั้นใช้ไม่ได้ เงินนั้นเป็นเงินปลอม เงินนั้นได้มาด้วยความไม่บริสุทธิ์

เอ็งไม่มีก็แล้วกันละ เอ็งไม่เคยมีเงินแล้วกันแหละ แต่ของเรามี ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้จ่ายโดยถูกต้องตามกฎหมาย ถ้ามันเป็นสมาธิ

สมาธิแก้กิเลสไม่ได้ วงกรรมฐานที่ภาวนาไม่เป็นเพราะยกขึ้นสู่วิปัสสนาไม่ได้ คนยกขึ้นสู่วิปัสสนาเห็นสติปัฏฐาน ๔ ตามความเป็นจริง ต้องเป็นคนที่มื่ออำนาจสมาธิ บั้ว ๔ เหล่า

นี่ไง ถ้าทำสมาธิไม่เป็น แล้วทำสมาธิมันจะทำสมาธิได้อย่างไร แล้วคนที่ภาวนาไม่เป็น ภาวนาไม่เป็นมันจะรู้จะเห็นของมันได้อย่างไร มันเป็นของมันไปไม่ได้

ฉะนั้น ถ้าสมาธิแก้กิเลสไม่ได้ สมาธิแก้กิเลสไม่ได้ ครูบาอาจารย์ที่ท่านปฏิบัติเพราะท่านรู้ ท่านต้องติดสมาธิไ้ เพราะสมาธิมันแก้กิเลสไม่ได้จริงๆ แล้วถ้าเวลาจะแก้กิเลสมันก็เป็น ภาวนามยปัญญา แล้วภาวนามยปัญญา ถ้ามันมีสมาธิ มันจะเกิดโลกุตตรปัญญา วิปัสสนาคือโลกุตตรปัญญา ไม่ใช่โลกียะๆ

ไ้ที่ความรู้สึกนึกคิดของเราทั้งหมดมันเป็นโลกียะ เพราะมันคิดจากสัญชาตญาณ มันคิดจากเราคิดไ้ มันคิดจากเราคิด เราคิดจนมันหยุดคิดไ้ พอมันหยุดคิดขึ้นมาแล้วมันไปเห็น สติปัฏฐาน ๔ ตามความเป็นจริง นั่นนะมันยกขึ้นสู่วิปัสสนา

วิปัสสนาเพราะอะไร

เพราะมันเห็นกิเลส เพราะมันทำในพระพุทศาสนาไ้

นี่พูดถึงว่า เวลาที่ไ้ความรู้เรื่องสมาธิ เราอยู่กับครูบาอาจารย์มา เวลาท่านคุยกันระหว่างหลวงปู่เี๊ยะกับหลวงตาที่ท่านคุยกันสองคน เรายังฟังอยู่ด้วยไ้

หลวงปู่เจี๊ยะท่านถาม ทำไมเดี๋ยวนี้พระปฏิบัติเป็นอย่างนี้ๆ ไปหมดเลย

แม้แต่สมาธิมันทำไม่เป็น มันจะยกขึ้นสู่วิปัสสนาได้อย่างไร

แม้แต่สมาธิไม่เป็น ก็เหมือนพวกเรานี้ เราหาเงินกันไม่เป็น เราจะมีธุรกิจได้อย่างไร คนจะมีธุรกิจต้องมีทุน ทุนตัวนี้แหละจะเป็นตัวทำธุรกิจ แม้แต่ทุนมันไม่มี แม้แต่สมาธิยังทำไม่เป็น แล้วมันจะไปวิปัสสนาอะไรกัน วิปัสสนาก็นิ่ง อีลุ่มๆ แยกกันอยู่นิ่ง ไม่ต้องมีอะไรก็ได้

ไม่ต้องมีอะไรต่างๆ ไอ้คำที่เขาเถียงมานั้นมันเป็นหลักฐานยืนยันว่าภาวนาไม่เป็น ถ้าภาวนาเป็น มันจะเอาพวกนี้มายืนยัน

นี่พูดถึงว่า วันนี้ผมจึงอยากเข้ามากราบขอพระคุณในคำตบของหลวงปู่ครับ ที่ผ่านๆ มาผมขาดความรู้ ขาดความเข้าใจในเรื่องของสมาธิ แต่ผมยังโชคดีที่เข้ามาถามเรื่องสมาธิกับหลวงปู่เสียก่อน ผมจึงได้รับความรู้เพิ่มเติมจากเดิมครับ จากนั้นไปผมจะหมั่นฝึกฝนของผม จะปฏิบัติของผมอย่างไม่ทอดทิ้ง

ขอให้ปฏิบัติตามความเป็นจริงนะ ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม แล้วถ้ามันสมควรแก่ธรรม มันไม่มีอะไรกลับซับซ้อน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่มีกำมือในเรา มันชัดเจนในใจของตถาคต ถ้ามันไม่ชัดเจนก็สงสัยไง ถ้ามันสงสัย มันยังสงสัยสนทนาก็ มันจะไปปฏิบัติธรรมอะไรกันนะ มันไม่มีธรรมให้ปฏิบัติ

ถ้าเวลาปฏิบัติมันต้องเป็นแบบนี้ ถ้ามันเป็นแบบนี้เป็นความจริง เห็นไหม น้ำดี น้ำดีต้องสร้างคุณงามความดี ถ้าสร้างคุณงามความดี มันก็จะเป็นความดีของเรา แล้วถ้าความดีของเราสะสมๆ ขึ้นไปแล้ว มันจะเกิดขึ้น มันจะมีศรัทธามีความเชื่อ มีความมั่นคง แล้วเราจะปฏิบัติตามความเป็นจริงของเรา

นี่พูดถึงว่าสัมมาสมาธินะ จบ

ถาม : ข้อ ๒๔๔๓. เรื่อง “ธรรมาปฏิบัติธรรม (อนุบาล)”

ตอบ : อันนี้ไม่ตอบ

ถ้าเขาเป็นมนุษย์ ถ้าเขามีอำนาจวาสนา เขาจะมาฟังในเว็บไซต์ มาถือคัมภีร์มนะ นี่มัน
เป็นกรรมของสัตว์

แต่เวลาปัญหาๆ อยู่ด้วยกันมานาน แล้วปัญหาเยอะมาก

เราเคยอยู่กับครูบาอาจารย์มาไง ท่านบอกว่า พระองค์นี้ก็อยู่กับเรามานานแล้ว อบรม
สั่งสอนมาก็เยอะ แต่มันไม่ได้เหตุได้ผลสักอย่างหนึ่ง ถ้าท่านไปอยู่กับอาจารย์องค์อื่นบ้าง ท่าน
อาจจะปฏิบัติได้ก็ได้ ท่านจะเป็นคนดีขึ้นมาก็ได้ แล้วท่านก็ให้ออกไป

ไอ้พวกนี้ก็เหมือนกัน อยู่ด้วยกันมาเนิ่นนาน แล้วเวลาอบรมบ่มเพาะไง ไ้หนุนไ้นี้ ไ้นี้
ไ้นั่น ร้อยแปด นี่ให้ออกไปแล้ว

คราวนี้เลยว่ “ปฏิบัติเป็นแนวทางอนุบาล”

ก็ปฏิบัติเอา ถ้ายังมีวาสนาอยู่ก็รักษาใจของตน สร้างอำนาจวาสนาของตน ทำบุญทำ
กุศลของตน เราเกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ก็ให้ทำความดีของตน

ก็เคยอยู่กับเราไง ก็ดีเกินเรานะ แะแง่ม่งทุเรื่อง มีอะไรแง่ม่งหน้าแง่ม่งหลังตลอด ร้อย
แปด

สพเพ สตฺตาไ้ สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นสุขๆ
เกิด เป็นสุขๆ เกิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย

ไม่ตอบ จบ

ถาม : ข้อ ๒๔๔๔. เรื่อง “ความรู้สึกของมือเปลี่ยนไปตอนนั่งสมาธิ”

หลวงพ่อกับ เวลาที่ผมนั่งสมาธิจะชอบรู้สึกว่มือเราเปลี่ยนไปจากตอนต้นที่เร้นั่ง คือ
ตอนนั่งจะเอามือขวาทับมือซ้ายวางบนหน้าตัก แต่พอนั่งไปจะรู้สึกเหมือนมีมือเราสองข้างจับ
ประสานกัน หรือบางครั้งเมื่อเอามือมาวางไว้ที่เข่าซ้ายและเข่าขวา ความรู้สึกชัดเจนมากครับ
แต่ในความเป็นจริงมือเรายังวางไว้ในท่าปกติคือมือเราจับมือซ้าย

ไม่ทราบว่าเป็นแบบนี้เพราะอะไร และจะแก้ไขอย่างไรครับ เพราะติดอยู่ตรงนี้เป็นปีๆ
ครับ

ตอบ : ไม่ต้องทำอะไรเลย ตั้งสติเฉยๆ ถ้าหายใจเข้าลึกๆ หายใจออกลึกๆ ก็หายใจ
เข้าลึกๆ หายใจออกลึกๆ ไป ถ้าอานาปานสติ เราก็อานาปานสติไป เราไม่ต้องไปยุ่งอะไร
ทั้งสิ้น

กิริยาทำนอง กิริยาทำนอง เห็นไหม การนั่งสมาธิ นั่งขัดสมาธิเป็นทำนองที่เป็นมาตรฐาน คือ
มันบาลานซ์ที่สุดของร่างกายนี้ มันนั่งได้นานไป

ยืน เดิน นั่ง นอน สิ่งใดก็ได้ นี่คือการปฏิบัติ บุญกิริยาวัตถุ สติเสรีภาพของความเป็นมนุษย์
เราจะนั่ง เราจะนอน เราจะทำอะไรก็ได้ เราเสียสละ เราอยากจะทำอะไรก็ได้ เราจะทำสมาธิ
เราทำสมาธิขึ้นมาแล้ว เราหายใจเข้าลึกๆ หายใจออกลึกๆ

การนั่งสมาธิก็คือทำนอง ทำนองของมนุษย์ มนุษย์นั่งสมาธิ สมาธิเกิดที่ไหน

สมาธิเกิดที่จิต จิตที่มันพุ่งมันชาน จิตอยู่ในร่างกายนี้ไง เวลาเป็นขณิกสมาธิ อุปจาร
สมาธิ อัปปนาสมาธิ ถ้าเป็นอัปปนาสมาธิ สักแต่ว่าปรากฏ จิตที่อยู่ในร่างกายนี้มันยังไม่รับรู้
ร่างกายนี้เลย ทั้งๆ ที่มันอยู่ท่ามกลางหัวอก มันไม่รับรู้เลย นี่พูดถึงอัปปนาสมาธิ

แต่ถ้ามันยังไม่รู้สมาธิ จิตนี้ร้ายกาจนัก สิ่งที่เราคิดมันปรุงแต่งของมันไป มัน
คิดมันแต่งมันปรุงของมันไปเลย แล้วมันเป็นกรรมของโยม กรรมของคนถาม

หายใจเข้าลึกๆ หายใจออกลึกๆ หรืออานาปานสติ แต่จิตมันรับรู้ไปหมดเลย ทั้งๆ ที่
มือก็วางอยู่บนหน้าตัก มือซ้ายทับมือขวา มือขวาทับมือซ้าย เวลามันรับรู้ มันไปรับที่หัวเขาไป

เวลานั่งสมาธิไป มันจะคันตรงต้นคอ มันจะไปคันที่ปลายเท้า มันหลอกทั้งนั้นนะ

แล้วผมติดตรงนั้นเป็นปีๆ

ไปติดมันทำไมล่ะ ก็เราคิดเอง เราคิดเองคือจิตใจเราอ่อนแอ ถ้าจิตใจเราเข้มแข็งนะ จะ
นั่งสมาธิ อะไรจะเกิดก็ไม่สน

หลวงตาพระมหาบัวท่านพูดนะ เวลาท่านกำหนดพุทโธ หายใจเข้านึกพุท หายใจออก นึกโธ โลกนี้มันจะถล่มทลาย โลกนี้จะแตก ไม่สน

หักอย่างนั้นเลย ไม่รับรู้อะไรทั้งสิ้น ถ้ารับรู้ รับรู้มันก็ไปอย่างนี้ แล้วมันไปอย่างนี้ เห็นไหม เวลาคนนะ เวลานั้นสมาธิ ปกติก็ธรรมดาเนาะ แต่นั่งสมาธิแล้วกลืนน้ำลายอีก พอนั่งไปเถอะ เตียวอีก อีก็อยู่อย่างนั้นนะ มันติดนะ

ใจนี้ ก็เลสนี่ร้ายนัก ถ้ามันไปสงสัยอะไรนะ มันจะหาข้อเท็จจริง แล้วก็ติดอยู่ตรงนั้นนะ กลืนน้ำลาย ปกติมันก็กลืนน้ำลายโดยธรรมชาติของมันละ แต่ก่อนนั่งกลืนน้ำลายสักเอี๊ยกหนึ่ง เท่านั้นแหละ มันจะรับรู้อยู่ตรงนั้นนะ รับรู้อยู่ตรงนั้นนะ โอ้โฮ! ก็เลสนี่ร้ายนัก

เวลามันคันตรงไหนนะ มันจะยุบยิบๆ อยู่ตรงนั้นนะ น่ารำคาญ ทั้งๆ ที่ว่ามันจะคันจริงก็ได้ มันจะคันเพราะอุปาทานก็ได้ มันจะคันเพราะเรากลุ่มหลงก็ได้ แล้วถ้าเราหักใจเลย ไม่รับรู้มัน พอมันหลุดไม่ได้ละ มันก็ไปหลุดเรื่องอื่นอีกละ

อันนี้มันอยู่ที่วาสนาของคนไง อยู่ที่จิตนิสัย ความเคยชินคุ้นเคยกับอารมณ์ความรู้สึก อย่างนี้ แล้วมันก็เอาความคุ้นเคยเคยชิน แล้วก็เอามาสร้างเรื่อง เอามาสร้างปัญหาให้กับคนที่ปฏิบัติใจ แล้วเวลาจะปฏิบัติมันจะเกิดปัญหาอย่างนี้

แล้วเกิดปัญหาอย่างนี้ มันมีนะ มีคนมาหาบ่อยเลย พอนั่งสมาธิไปมันเข้าภวังค์ มันออกไม่ได้ มันออกไม่ได้

เราบอกว่า ลูกมันก็จบ ลูกมันก็จบ

มันติดนะ

ไอ้คนหลุดคนน่ารังเกียจนะ แต่ไอ้กิเลสหลุดเราที่สำคัญ ไอ้กิเลสเรา แล้วมันหลุดเรา เยอะแยะ

เวลาปฏิบัติ หลวงตาท่านบอก ยากอยู่สองคราว คราวเริ่มต้นนี่

คราวเริ่มต้นพยายามจะทำให้สงบ แล้วมันคุ้นเคย มันคุ้นเคย มันเคยชิน มันอุปาทาน มันร่อยแปด แล้วอยู่ดีๆ ก็จะทำให้มันสงบ ใครๆ ก็ทำได้

เออ! มึงทำสิ ลองดู มึงลองดู

เวลาคิดได้ทั้งนั้นนะ เพราะอะไร เพราะเราอาบน้ำแข็งต่างน้ำ เราทำงานเหน็ดเหนื่อยมาขนาดนี้ กับนั่งเฉยๆ ทำไมจะทำไมได้ ลองไปนั่งดู นั่งเฉยๆ นั้นนะตายหมดนะ ตกวงค์หมดนะ แล้วไม่ได้เรื่อง

อันนี้ก็เหมือนกัน อันที่คำถามมานี้ เราจะบอกว่า มันเป็นจิตเป็นนิสัย

แล้วเวลามันเอามือขวาทับมือซ้ายวางไว้บนหน้าตัก มันมีความรู้สึกเหมือนว่ามีมือเราสองข้างประสานกัน หรือบางครั้งมือไปวางไว้ที่เข่าซ้ายเข่าขวา

มือก็คือมือ มือจะเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหว มันก็คือมือ แต่ที่เรานั่ง เรานั่งเอาหัวใจ เรานั่งเอาหัวใจ ถ้าใจมันสงบเข้ามานะ มันหดสั้นเข้ามา หดสั้นเข้ามา หดสั้นเข้ามาจนเด่นในตัวของมัน มันไม่รับรู้

แต่ถ้าเราไปรับรู้ที่มือ มันไปไกลเกินไป แล้วไปรับรู้แล้วมันก็เป็นกรรมของสัตว์ มันก็รับรู้แล้ว มือเคลื่อนไหวไปอย่างนั้นแล้ว มือไปอยู่ที่หัวเข่าแล้ว แล้วก็ติดอยู่อย่างนี้ แล้วก็รับรู้อยู่ที่หัวเข่า

ทำไมไม่รับรู้อยู่ที่ปลายจมูกละ ตั้งสตินะ หายใจ มีลมหายใจอุ่นๆ ที่ปลายจมูกตั้งอยู่ตรงนี้ เราพุทโธที่ตั้งอยู่ตรงนี้ แล้วอะไรจะเกิด โลกนี้จะแตกสลาย โลกนี้จะพินาศ ช่างมัน ไม่เกี่ยว ตัดทิ้งเลย อะไรจะเกิดไม่รับรู้

แต่ไอนี้มันนุ่ม ไอนี้ไอนั้น แล้วมันก็ไปอย่างนี้ แล้วมันอยู่ที่จิตใจเราคู่กันเคยกับมัน จะว่าอ่อนแอ เดี่ยวจะหาว่าดูถูกกันเกินไป อ่อนแอได้อย่างไร แข็งแรงขนาดนี้

จิตใจมันเป็นอย่างนั้นไง แต่ถ้ามันมั่นคงของมันนะ ตัดทิ้งเลย

เวลาหลวงตาท่านนั่งตลอดรุ่งนะ ท่านบอกเลยนะ ห้ามลุกเด็ดขาด เว้นไว้แต่หลวงปู่มันป่วย หรือพระมีปัญหา เว้นไว้แต่ ๒ ประเด็นนี้เท่านั้น ประเด็นที่ว่าหลวงปู่มันท่านเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา เราจะลุกจากที่นั่งนี้ หรือพระมีปัญหาในวัด เราจะไปช่วยตัดสินใจให้ แต่อย่างอื่นไม่ได้เลย

ไอ้นี้ก็เหมือนกัน เวลาจะนั่งครั้งต่อไปนะ ถ้ามันรับรู้ที่หัวเขา ไม่ลุกเด็ดขาด มันจะไปที่ไหน ไม่รับรู้เด็ดขาด

แต่คำว่า “ไม่รู้เด็ดขาด แล้วไม่ยอมรับรู้อะไรเลย” ถ้าปล่อยไปเลย มันก็จะหายไปเลย

ทำไมต้องมีคำบริกรรม ทำไมต้องอานาปานสติ

เราก็ตั้งไว้ที่ปลายจมูก มันต้องมีจุดที่มันรับรู้ แล้วจุดนั้นมันจะสงบเข้ามา สงบเข้ามา สงบเข้ามาจนเป็นตัวของมันเอง

คำว่า “เป็นตัวของมันเอง” มันพุทโธไม่ได้ไง เพราะมันเป็นตัวของมันเอง มันไม่ใช่จุดนั้น จุดนั้นคือสมมุติที่ตั้งไว้ในสมมุติบัญญัตินี้ เวลามันหดตัวเข้ามาโดยข้อเท็จจริง ในตัวของมันมีอยู่ แล้วในตัวของมันหดสั้นเข้ามาจนไม่รับรู้อะไรเลย จนเป็นตัวของมันเอง เป็นอัปปนาสมาธิ ไม่พาดพิงอารมณ์ใดๆ ทั้งสิ้น มันเป็นหนึ่งในไม่พาดพิงอารมณ์ใดๆ เลย

แต่เวลามันจะเป็นหนึ่ง มันเป็นหนึ่งในไม่ได้ เพราะมันไม่มีฐานที่มันจะมั่นคงของมัน มันถึงต้องอาศัยความคิด อาศัยผลกระทบจากอายตนะ

จิตมีอยู่ แต่แสดงออกจากความรู้สึกนึกคิด แล้วเราก็อาศัยความรู้สึกนึกคิดให้มันหดสั้น หดสั้นเข้าไปสู่ตัวของมัน นี่คือสัมมาสมาธิ คือจิตตั้งมั่น แล้วจิตนี้ตั้งมั่นแล้วมีความสุข สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี

เป็นนี้ข้ากิลเลสให้มันหลอกใช้มาไม่รู้กี่ภพกี่ชาติ แล้วเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา แล้วนี่เป็นนักปฏิบัติด้วย เป็นลูกศิษย์กรรมฐานอีกต่างหาก แล้วครูบาอาจารย์ประพฤติปฏิบัติจนเป็นพระอรหันต์ไปแล้ว แล้วเรายังมโหฬารอยู่ นี่ कैมือนี้

มือมันไม่ได้เคลื่อนไหว ก็ความรู้สึกมันเคลื่อนไหว อุปาทานร้อยแปดพันเก้า

เขาบอกว่า แล้วจะแก้ไขอย่างไรละ

ถ้าแก้ไขๆ ตามมันไปมันก็ไม่จบ กลับมาที่พุทโธ กลับมาที่คำบริกรรม กลับมาที่สติแล้วตั้งมั่น มันหาย มันไม่มีอยู่โดยดั้งเดิมตั้งแต่ต้น

คำว่า “อุปาทาน” อุปาทานคือหลอกตัวเอง อุปาทานคือสร้างภาพ แล้วถ้าเราไม่หลอกตัวเอง เราไม่สร้างภาพ มันจะไปไหนล่ะ มันก็เป็นปกติของมันไง

แต่ปกติที่เรารวนเร ปกติที่ไม่มีความสามารถจะตั้งตนเองได้ เราก็ฝึกด้วยสติ พุทโธๆ ซับซ็อน ซับซ็อน ซับซ็อน ทำซ้ำทำซาก จนมันมั่นคงของมัน มันตั้งมั่นของมัน เห็นไหม

จิตที่เป็นนามธรรมๆ สิ่งที่เป็นนามธรรม ก็เลยเป็นนามธรรมจะรู้จักมันได้อย่างไร จิตที่เป็นนามธรรมจะจับต้องมันได้อย่างไร

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศน์หลานพระสารีบุตรที่ถ้ำสุกขารดา ที่เขาคิชฌกูฏ

“ถ้าเธอไม่พอใจอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ เธอต้องไม่พอใจอารมณ์ความรู้สึกของเธอด้วย เพราะอารมณ์ความรู้สึกของเธอก็เหมือนวัตถุอันหนึ่ง”

วัตถุอันหนึ่ง จิตมันจับต้องได้ชัดๆ สมานคือสมาน เป็นนามธรรมก็ตั้งมั่น แล้วมีหลักมีเกณฑ์ นี่คือสัมมาสมาน

สมานก็เกิดไม่ได้ ไม่มีสมาน มันสกปรกด้วยกิเลสค้นหาความทะยานอยาก ความคิดเจือไปด้วยอวิชชา ความคิดเจือไปด้วยอนุสัย ด้วยค้นหาความทะยานอยาก

ไอ้ที่คิดๆ กันอยู่นั่นแหละ ไอ้ที่ปัญญาๆ นั่นแหละ มันเป็นปัญญาอบรมสมาน คือปัญญาจากคนที่เจตนาดี ตั้งใจดี ตรึกในธรรมๆ จนมันหยุด จนมันวาง แค่นั้นเอง

ถ้าคนภาวนาเป็นรู้หมดนะ คนเป็นนะ แค่กิริยาทำอะไรก็รู้ เคลื่อนไหวอย่างไรก็รู้ เพียงแต่ไอ้คนไม่รู้มันไม่รู้ แต่คนรู้มันทำอะไรเขาก็รู้ เพียงแต่ว่าพูดแล้วให้เขาเสียดสี ให้เขาตากให้เขาตากอยู่อย่างนี้ แล้วทำไมต้องพูดให้เขาเสียดสีด้วยล่ะ ทำไมต้องพูดให้เขาตากเขาตากด้วยล่ะ

ก็คำถามนี้ไง ก็ถามมา ถามมาก็ตอบไป ถ้าตอบไปแล้วนะ เขาบอกว่า แล้วจะให้แก้ไขอย่างไรครับ เพราะคิดอยู่ตรงนี้ ติดมาเป็นปีๆ แล้วครับ

หายใจเข้านี้ก็พุท หายใจออกนี้ก็โธ แล้วตั้งไว้ที่ปลายจมูก แล้วอยู่ที่ปลายจมูกนั้น ไม่ต้องแก้ไขใดๆ เลย ยิ่งแก้ไข ยิ่งเตลิดเปิดเปิง ถ้าแก้ไขอย่างนั้นๆ จะสร้างภาพไปอย่างนั้นๆ มันจะต่อเนื่องไปไม่มีวันจบวันสิ้น

ถ้ากลับมาที่หัวใจของตน จบครับ กลับมาที่ผู้รู้ จบหมดครับ ถ้าออกไปไม่มีวันจบวันสิ้นครับ

ไม่ต้องแก้ไขใดๆ เลย ตั้งสติไว้ หายใจชัดๆ อานาปานสติ พุทโธก็พุทโธชัดๆ อยู่อย่างนั้นนะ มันจะละเอียดเข้ามา

เว้นไว้แต่อกมันจะแตก มันจะบอกว่า ใจขนาดนี้ มันจะเป็นภาวนาไปได้อย่างไร คนภาวนาต้องมีปัญญา ต้องฉลาดปราดเปรื่อง ต้องเป็นพระอินทร์เลย แล้วก็ตายอยู่นั่นนะ

ไอ้โง่ๆ นะ หายใจเข้านี้ก็พุท หายใจออกนี้ก็โธ พระอรหันต์ทั้งนั้นเลย

สมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน ฝึกหัดปฏิบัติให้เป็นสัจจะเป็นความจริงขึ้นมาในหัวใจของตน จบ